

Sokrates'ten Çipras'a Yunanistan'ın Demokrasi Serüveni

Ali İzzet Keçeci*

Antik Yunanistan ve Demokrasinin Doğuşu

Dünya tarihinde bazı kavramlarla özdeşleşmiş ülkeler vardır; kimi ülkeler bu kavramların en belirgin uygulama yerleri olduğundan, kimi ülkeler ise bu kavramların doğum yeri, yani anavatanı olduğundan dolayı bu yansımalar doğar. Nasıl ki futbol denilince, akla bu sporun ana vatanı İngiltere geliyorsa, demokrasi sözcüğü söylendiğinde şüphesiz ilk akla gelen ülke de Yunanistan'dır. Antik Yunanistan'da ortaya çıkan ve uygarlığa dair pek çok düşüncenin ilk örnekleri ile aynı dönemde bu topraklarda yeşeren demokrasi, demos ve kratos kelimelerinin birleşmesinden oluşur. Demos, "kentte yaşayan halk" anlamına gelmekte iken, kratos

"yöneten iktidar" anlamına gelmektedir. Yani uygulamanın kendisi Yunanistan'da ortaya çıktığı gibi kelimenin kökeni de yine Yunan kültürünün eseridir. (Tanilli, 2012:8)

Tanilli'ye göre antik Yunanistan'ın modern dünyaya hediyeleri tabii olarak demokrasi ile sınırlı değildir; oligarşi, monarşi, aristokrasi, demagoji, tiranlık gibi kavramlar da yine aynı dönemde kurumsallaşan ve yüzyıllar boyunca kullanılan kavramlar olacaktır. (2012:9)

Demokrasi kavramını o dönemde de bu dönemde de değerli kılan ve önemle üzerinde durmamızı sağlayan husus nedir?

Binlerce yıl geçmesine rağmen bu kavram üzerinden halen modern dünyanın şekillenmesi nasıl bir tarihsel sürecin ürünüdür?

Şöyle ki, Antik Yunan'ın çağdaşı olan doğu milletleri despotik ve tek adam (kral, tanrı kral ya da tapınak soyluları) eliyle yönetilirken, Atina demokrasisi insanların kendileri yönetmesine imkân veriyordu; senato yapısı ve Atina yurttaşlarının oturumlarda görüşlerin bildirilmesi bir doğrudan demokrasi örneği olarak var olmuştu. Şüphesiz bu durumda Atina vatandaşı olan kişilerin azlığı ve kadınlar ve köleler gibi kitlelerin bu yönetim hakkından mahrum kalması da göz önünde bulundurulacak etkenlerdir. Yani bir diğer deyişle Atina demokrasisi kıymetli bir ilk örnekti, ancak bu uygulamanın bu denli rahat uygulanabilmesi mevcut şartlar dâhilinde yer alan yasal sınırlamalar ve nüfusun birbirini tanıması ve ona göre hareket etmesi neticesinde doğmuştu.

Antik Yunan şehir devletlerinin Perslerle ve akabinde kendi aralarında yaptıkları savaşlar neticesinde her ne kadar Atina kaybetse ve Sparta kazansa da, demokrasi ölmez bir kavram olarak dünya tarihine yerleşmiştir.

Demokrasiye ve Yunanistan'a hizmet etmiş pek çok filozof ve ilim adamı bulunmakla birlikte Sokrates gerek hayatı gerekse düşünceleri ile ayrı bir yer tutar.

*Beykent Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Programı

Atina felsefe okullarının revaçta olduğu bir dönemde ve Yunan kültürünün tüm Akdeniz’de ve bugünkü Ege adalarında hissedildiği bir dönemde yaşayan Sokrates şüphesiz söylevleri ile yeni bir boyut getirmiştir.

Ünlü düşünür, yönetimin hiçbir şekilde soydan gelen asalete ve soylulara ait olmadığını ve toplumu soyluların değil bilgili ve erdemli kişilerin yönetmesi gerektiğini söylemiştir. Bilgi ve erdemden kalıtsal olmadığı ve sonradan öğrenilebilen şeyler olduğunu da ileri süren Sokrates, bu haliyle eşitlik ve adalet kavramlarına da ışık tutmuştur. (Kışlalı, 1984:74)

Antik Yunanistan’ın demokrasi serüveninde önemle üzerinde durulması gereken hususlardan biri de şüphesiz kölelik kurumudur. Öyle ki, rakibi Sparta kentinde askerliğin herkese eşit şekilde vazife olması nedeniyle bilek gücüyle yapılan işlerin herkese ait olması, Sparta’da kol gücünü geliştirmiş ancak kafa gücünü tam olarak geliştirememiştir. Atina’da ise köleler ve askerlerin ayrı bir sınıf olması felsefe ve sanatla uğraşmaya vakti olan bir sınıf yaratmıştır; böylelikle demokrasi, felsefe ve sanatın gelişmesi hızlanmıştır.

Antik Yunan demokrasinin eşitlik kavramına bakış açısı tam da bu noktadan

şekillenmektedir. Özgürlük ve eşitlik kavramları bugünkü anlamları ile anılmamakta idi; özgürlükten kasıt tam anlamıyla şehrin, yani şehir devletinin özgürlüğüydü, diğer bir deyişle şehir devleti özgürse doğal olarak halk da özgürdü, yani devleti karşısına alacak bir özgürlük yürüyüşü ya da anlayışı yoktu. (Akkoç, 2014:36)

Yunan demokrasisinin zaman zaman oligarşi-demokrasi arası gidiş gelişleri olmakla birlikte, yaşadığı evreler özellikle Pers savaşları demokrasinin gelişimine katkıda bulunmuştur.

Demokrasi Sürecinde Yunanistan ve Yaşadığı Evreler

Demokrasiye ev sahipliği yapmış olan antik dönemden önce Pers savaşları akabinde şehir devletlerinin kendi aralarında yaptıkları Peloponessos Savaşları ile ağır ağır sona ermesi neticesinde, Atina demokrasisi şehir surları ile birlikte yıkılmıştır. Bu yıkılma bir yıl yada dönem olmayıp bir sürecin ürünüdür nitekim her ne kadar Atina, Sparta karşısında yenilse de demokrasisi bir günde sona ermemiştir.

Tüm bunların yanı sıra III. İskender bilinen adıyla Büyük İskender’in doğu seferi ve doğunun batıya, batının da doğuya taşınması Antik Yunan kültürü ve anlayışı-

nun da geniş bir alana yayılmasına vesile olmuştur. Öyle ki; ilerleyen birkaç yüzyıla "Helenistik Dönem" adı verilecek ve bu Hellenistik Dönem'in kökeni Antik Yunan kültürü olacaktır. Doğulu tanrılar ile birlikte batılı tanrılara da tapınılmaya başlanılan bir dönemde artık Antik Yunan etkisi her yerde görülmeye başlanacaktır.

Antik Yunanistan'ın da batısında yer alan Roma Cumhuriyeti'nin giderek yükselmesi ve Makedonya ve Yunanistan topraklarını ele geçirmesi ile birlikte tarihte "Greko-Romen" adıyla anılacak bir dönem başlamıştır. Roma Cumhuriyeti giderek büyürken cumhuriyet kurumları giderek küçülmüş ve Montesquieu'nun ifadesiyle büyüyen topraklar cumhuriyeti öldürmüştür.

Roma İmparatorluğu hâkimiyeti ve akabinde ikiye ayrılan Roma ile Yunanistan topraklarının Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarında kalması yeni bir süreci de beraberinde getirmiştir. Şöyle ki, Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarında kalan Yunan toprakları yeni bir devlet ve yeni bir din baskısını yaşamaya başlamıştır. Ortodoks Hristiyanlığın şekillendiği doğu topraklarında kalan Atina, İskenderiye'nin başına gelenlere rağmen halen felsefe okullarına sahipti ve antik felsefi öğretiler öğretilmeye devam ediyordu. Nitekim bu durum da çok sürmemiş ve Doğu Roma'nın kudretli imparatoru Justinian (MS 529) döneminde Atina felsefe okullarının tamamen kapatılması emredilmiştir. (Gilson (Çev. Çubukçu), 1962:197)

İlerleyen dönemde artan Arap akınları-

nın yanı sıra İtalyan şehir devletlerinin de koloni amaçlı Yunan topraklarını ve adalarını ele geçirmesi ile tarihi açıdan sönük Yunan dönemi başlamıştır. Doğu Roma'nın başkenti İstanbul'un imparatorluk diliyle Konstantinopolis'in Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilmesi ile başkentle bağı kopan antik Yunan toprakları çok değil Konstantinopolis'ten sadece birkaç yıl sonra Osmanlı egemenliğine girmiş ve Türk hakimiyeti başlamıştır. Osmanlı hakimiyetinde Yunanistan ve halkı gayrimüslim tebaa olarak algılandığından ve vergisi ve yasal statüsü de bu yolda belirlendiğinden dolayı kendi içinde örgütlenmiş ve kilise ve kendi vakıfları çevresinde toplanmıştır. (<http://www.mfa.gr/turkey/tr/>)

Yunan halkının Osmanlı idaresinde devam eden hayatı ilerleyen yıllarda özellikle 1789 Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik akımları sonucu yeni bir evreye girmiştir. Her ne kadar Osmanlı unsurlarından ilk isyan eden Yunanlar olmasa da ilk bağımsız olan Yunanistan olmuştur. Küçük isyan hareketleri daha önce de yapılmış olmakla birlikte, ilk ciddi isyan girişimi 1821 yılında başlamış ve aralıklarla sekiz yıl sürmüştür. Osmanlı devletinin o dönemde yaşadığı güçlükler ve ordunun yetersizliği sebebiyle Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istenmesi, her ne kadar Mora isyanının bastırılmasında fayda sağlasa da ilerleyen yıllarda Osmanlı yönetimine ciddi sorunlar açacaktır.

Osmanlı Devleti'nin Mora isyanı sebebiyle tekrardan Rusya ile savaşmak zorunda kalması ve bu savaş neticesinde 1829 yılında yapılan Edirne Antlaşması

ile Yunanistan'a bağımsızlık verilmesi neredeyse iki bin yıl sonra yeniden adı Yunanistan olan bir devletin kurulmasını sağlamıştır.

Yunanistan Krallığının kuruluş aşamasında yaşadığı küçük sorunları çözmesi neticesinde 1832 yılında I. Otto'nun tahta çıkması ile Yunanistan Krallığı resmen dünya devletleri arasına girmiş ve tanınmıştır.

Avrupalı devletlerin Yunanistan üzerinde bu kadar çok durmaları ve bağımsızlığını bu denli hararetle istemelerinin temel nedenleri arasında yükselen batı medeniyetinin kökeninde Yunan medeniyetini görüyor olmalarıydı. Rönesans akımı ile zirve yapan Avrupa sanatı ve sosyal hayatı, tüm bu evrelere ulaşma yolunda antik Yunan sanat ve sosyal hayatını örnek almış ve araştırmıştı. Öyle ki, kendi medeni hayatlarını bu seviyeye getiren tarihsel grubun Müslüman bir devletin egemenliğinde yaşamak zorunda kalması Avrupa ulusları ve devletleri açısından kabul edilemez görülmekteydi.

Bağımsız Yunanistan Krallığı ilerleyen yıllarda yine Osmanlı Devleti savaşa girişmiş ve tarihte Yunan harbi olarak bilinen savaşta yenilmiştir. Balkan savaşları ile topraklarını artıran Yunanistan, I. Dünya Savaşı neticesinde "Küçük Asya" olarak nitelendirdiği Anadolu topraklarında tarihsel devletini kurmak adına işgal girişimine başlamış ve bu amaç uğruna 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal etmişti.

Türk Kurtuluş Savaşı ile karşılık bulan bu işgal girişimi, Lozan Antlaşması ile

neticelenmiş ve Yunanistan işgal ettiği topraklardan ayrılırken karşılıklı nüfus mübadelesi yapılması hükmü gereği Anadolu'nun en az iki bin yıllık yerleşik milleti olan Rumlar da Yunanistan'a göç etmiştir.

Yunan demokrasi sürecinde şüphesiz Yunanistan isyanı, Yunanistan krallığının kuruluşu ve I. Dünya Savaşı'nı izleyen işgal hareketi büyük yer tutar. Öyle ki, Antik Yunan demokrasisinin hiçbir izinin görülmediği bu süreçte ilerleyen zaman diliminde demokratik bir düzene dönük umutta görülmemekteydi. Diğer bir deyişle, Antik Yunanistan ruhu ve ulus inşası boyutunda yürüyen yeni kuruluş süreci, Antik Yunan'ın demokratik düzenini sadece kitaplardan okumakla yetiniyordu, krallıkla birlikte bir meclis ve başbakanlık kurumunun da kurulmuş olması dikkate değer olmakla birlikte Yunanistan halen bir krallıktı.

Modern Yunanistan'ın Demokrasi Krizleri

Yunanistan'ın özellikle 20. yüzyıl başından itibaren yaşadığı siyasi krizlere baktığımızda Türkiye'nin yaşadığı krizlerle büyük benzerlikler gösterdiğini görürüz. Bunun temel sebepleri arasında şüphesiz bu krizlere taraf ülkelerde ordu ve merkezdeki siyasi partilerin yönetimdeki görüş ayrılıkları ve karşılıklı müdahaleleri gösterilebilir. Yunanistan'ın bunlara ek olarak farklı tarafı ise monarşinin 1970'lere kadar gücünü koruması ve II. Dünya Savaşı sonrası yaşadığı iç savaş ve neticeleridir.

Megalo İdeayı gerçekleştirmek amacıyla İzmir'i işgal eden ve Anadolu içlerine

kadar ilerleyen Yunan güçlerinin 9 Eylül 1922 tarihinde kesin bir şekilde yenilmeleri ve akabinde gelişen ateşkes, barış görüşmeleri ve nihayetinde Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ile Yunanistan kendisini ciddi krizler içerisinde bulmuştur.

Nüfus mübadelesinin getirdiği ekonomik ve sosyal yükün üzerine bir de siyasi belirsizlik Yunanistan tarihinde iyice aşılmaz sorunlara dönüşürken 1924 yılında yapılan referandum monarşinin sonu, Helen Cumhuriyeti'nin ilanı anlamına gelecekti. Binlerce yıllık tarihi boyunca Yunanistan ilk kez monarşiyi kaldırmış ve göçmen Yunanların büyük çoğunluğu monarşinin kaldırılması yönünde oy kullanmıştı; cumhuriyetten yana olanların oranı %70 civarındaydı. (Clogg, 2015:111)

Her ne kadar cumhuriyet ilan edilse de, anayasada istenilen düzenlemelerin yapılamaması ve askerinin halen yönetim üzerinde söz sahibi olması, cumhuriyet kurumlarının 1927 yılına kadar tam olarak oturamamasına sebep olmuştur. Bu tarihlerde en önemli siyasi karakter olan Liberal Parti lideri Elefterios Venizelos'un siyasi hamleleri ve halk nezdinde yakaladığı ilgi itici güç olmuş ve 1928 seçimlerinde Venizelos yeniden başbakanlık koltuğuna oturmuştur.

Monarşiyi kaldırıp cumhuriyet ile yola devam etmek isteyen Yunanistan'ın demokrasi krizleri tabii olarak sona ermemiş bu kez de halk Venizeselosçular ve karşıtları şeklinde kamplara bölünmüştü. 1933 ve 1935 yıllarında bir dizi darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması neti-

cesinde ordu da yer alan Venizelos taraftarı subaylar daha doğrusu cumhuriyetçi subaylar tasfiye edilmiş ve Venizelos ve arkadaşları sürgüne gönderilmiştir.

Yunanistan bu sefer de monarşi taraftarlarının baskısı ile karşı karşıya idi, 1935 seçimlerini protesto eden Liberal Parti ve Venizelos yandaşları bu sayede Halk Partisi'nin ve lideri Başbakan Çaldaris'in yeniden güçlü bir şekilde iktidara gelmelerine neden olmuşlardı.

Siyaset üzerinde yer alan ordu etkisi yine kendisini göstermiş ve eski bir subay olan Kondilis'in Başbakan Çaldaris'ten yeniden monarşiyi ilan etmesi isteği ve bunu kabul etmeyen Çaldaris'in görevden ayrılması yeniden monarşi yolunu açmıştı. Öyle ki, başbakanlık görevine gelen Kondilis yeniden monarşinin ilan edildiğini duyurdu ve yapılan göstermelik referandum da cumhuriyet yerini monarşiye bıraktı. (Clogg, 119)

Dünyanın giderek yeni bir savaşa doğru sürüklendiği bu yıllarda kralın yeniden tahtına oturması ve General İoannis Meteksas'ın başbakanlığa getirilmesi bir süre olayları dizginlese de, 1929 ekonomik buhranının derin izlerini yaşama-ya başlayan Yunanistan'da hiçbir krizin sonu gelmemişti. II. Dünya Savaşı tüm dünyayı kasıp kavurmaya başlamışken şüphesiz Yunanistan da bu etkiden uzak kalamamış ve önceleri her ne kadar İtalyan işgaline "oxi", yani hayır demeyi başarsa da ilerleyen tarihte Atina Akropolü'nde gama haçlı Nazi bayrağının dalgalanmasını engelleyememişti.

Yunanistan bu kez de faşist işgal altında

buldu kendini. Bu dönemin en önemli neticesi, savaş sonrası yapılan Yüzdeler Antlaşması'dır. Moskova'da 1944 yılında İngiliz Başbakanı Churchill ile Sovyet Lideri Stalin arasında "Yüzdeler Antlaşması" yapılmıştı. Bu antlaşma ile Balkan devletleri ya İngiliz ya da Sovyet etki alanı içinde yer alacaktı. Antlaşmaya göre; Yunanistan %90 oranında İngiliz etki alanında bırakılıyordu. (Gürel, 1993:49)

Tüm dünyayı etkileyen II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi neticesinde İngiliz etki alanında kalan Yunanistan'da yeni sorun iç savaştı. İç savaşı çıkartan etkenler doğal olarak yeni sona ermiş olan dünya savaşı döneminden mirastı; savaş esnasında işgale karşı örgütlenen ve komünist bileşenlerden oluşan EAM (Ulusal Kurtuluş Cephesi) ve silahlı kanadı ELAS (Halkın Ulusal Kurtuluş Ordusu) ve komünist olmayan direnişçilerden oluşan EDES (Ulusal Cumhuriyetçi Yunan Cephesi) savaş sonrası iktidar paylaşımı ve yeni düzene kimin hakim olacağı hususlarında bir iç savaşa tutuşmuştu. Öyle ki, komünist gruba komşu komünist ülkelerden de (Arnavutluk, Yugoslavya, Bulgaristan) silah ve maddi destek gelince iş iyice içinden çıkılmaz bir hal almıştı. (Clogg:127)

İç savaşın ayak sesleri öncesi ve hatta uğultusu içinde 1946 seçimleri ve anayasa oylaması yapıldı. Yola sürgündeki kralla mı yoksa cumhuriyetle mi devam edileceği konusunda yapılan halk oylamasında %68 oranında monarşi tercihi çıktı ve kral yeniden ülkesini yönetmeye başladı. (Clogg:128) Bu durumda, yani cumhuriyet yerine monarşinin yönetim aracı olarak devam etmesinde şüphesiz

komünist bir yönetim yerine krallığı tercih eden zorunlu bir oran da vardı.

İlerleyen zaman diliminde iç savaşın sona ermesi ve Yunanistan Krallığı'nın batı birliği içerisinde yer alarak 1952 tarihinde NATO'ya katılması Yunanistan demokrasisi açısından yeni bir evre anlamına geliyordu.

Sürekli değişen hükümetler, yaşanan siyasi ve ekonomik krizler üzerine bir de Kıbrıs meselesinin çıkması ve iyi ilişkiler yaşanan komşu Türkiye ile ciddi sorunlar içerisinde girilmesi Yunan demokrasisini yine bilindik açmazlar içerisinde itmişti. Tüm bu sorunların yanında ordunun gücü ve yine yönetime gelmeye dönük darbenin ayak seslerinin iyice hissedilmeye başlandığı 1967 yılında ordu yönetime el koydu ve bilinen adıyla "Albaylar Cuntası" başladı.

1967 sonbaharında ordu, bürokrasi ve eğitim kurumlarında büyük çaplı bir tasfiye hareketi başlattı. Aralık ayında silahlı kuvvetleri ve halkı, yönetimde bulunan cuntayı devirmeye çağıran kral, girişiminin boşa çıkması üzerine Roma'ya kaçmak zorunda kaldı. Cuntanın buna gösterdiği tepki General Georgios Zoi-takis'i naipliğe, Albay Georgios Papadopoulos'u da başbakanlığa getirmek oldu. Bu arada siyasal tutuklular için çıkarılan afila serbest bırakılan siyasetin önemli aktörlerinden Andreas Papandreu ülkeden ayrıldı. Göz hapsine alınan babası eski başbakan Georgios Papandreu ise Kasım 1968'de öldü. Mart 1972'de Zoi-takis'in yerine geçen Papadopoulos, cuntanın Haziran 1973'te monarşiye son vermesinden sonra cumhurbaşkanlığı görevini üstlen-

di ve sivil yönetime dönüş hazırlıklarını başlattı. Halk arasında desteği zayıflamış olan askeri rejime itibar kazandırmak isteyen cuntanın girişimleriyle 1974'te Kıbrıs' ta Enosis'e yönelik bir darbe düzenlendi. Ama darbenin ardından Türk birliklerinin Kıbrıs'a çıkmasıyla doğan bunalım cuntanın hızla çökmesine yol açtı. (Köylü, 2009:57)

Bu tarihten sonra göreve gelen Konstantin Karamanlis, kurduğu ve lideri olduğu Yeni Demokrasi Hareketi ile iktidara gelmiş ve Yunan halkının gözünde bir kurtarıcı muamelesi görmüştür. Karamanlis'in önünde en büyük sorun şüphesiz komşu Türkiye ile yaşanan Kıbrıs problemi idi, yeniden demokrasi denemesine ve parlamenter yönetime geçen Yunanistan o tarihten itibaren bir daha monarşiye dönmemiştir.

İlerleyen yıllarda Avrupa devletlerinin tıpkı bağımsızlık isyanı esnasında arkasında durması gibi, Avrupa Birliği'ne (O dönemde Avrupa Topluluğu) girişte büyük öncelik tanıdığı Yunanistan, çok kısa bir süre sonra 1981 yılında Avrupa Topluluğu'nun bir üyesi haline geldi. Avrupa Topluluğu üyeliği, çok değil yedi sene önce askeri yönetimle yönetilen ve demokrasiden uzak kalan Yunanistan'a çok şey kazandırdı. Artan şehir nüfusu, büyüyen ekonomik zorluklar, askeri ve siyasi darbelerle tıkanan demokratik süreç ve üstüne soğuk savaşın derin gölgesi Yunanistan'ın AB üyeliğine girişinde önemli etkenler oldu.

AB-Soğuk Savaş ve Yeni Yunan Demokrasisi

Geçirdiği tüm evrelerde ordunun gölge-

sini her zaman üzerinde hisseden Yunan siyaseti, 1973 yılında monarşinin (her ne kadar cunta döneminde olsa da) kaldırılması ve Yeni Demokrasi Partisi ile Konstantin Karamanlis'in aktif siyasete, üstelik tek başına ve bir kurtarıcı olarak dönmesi yeni bir demokrasi sürecine işaret ediyordu.

Yarım kalan AB sürecini bir an önce aktif hale getirmek isteyen Karamanlis, bu yolla öncelikle ülke demokrasisi akabinde de ülke ekonomisini düzene koymak istiyordu. Her ne kadar ekonomik göstergeleri AB'ye girmeye tam uygun olmasa da, bir şekilde zenginler kulübüne üye olmuştu.

Üyelik müzakerelerinin çetin geçmesi ve tam olarak AB hibeleri ve etkilerinin görülmesi en erken 1985 yılında görülmeye başlandı; öyle ki, ilk dönemde Yunanistan'da Karamanlis dışında hiçbir lider AB taraftarı değilken, ilerleyen yıllarda başta PASOK lideri Andreas Papandreu olmak üzere pek çok siyasi lider ateşli birer AB savunucusu olmuşlardı. (Köylü:58)

AB'nin Yunanistan'a ve Yunan demokrasisine katkısı sadece ekonomik hibeler ya da şehirleşme hareketleri değildi, doğal olarak Yunan demokrasisi de ciddi kazanımlar elde etmişti. Öyle ki, her siyasi krizin ardından Atina sokaklarına inen asker küçük birkaç söylevin dışında artık ne müdahale eder hale gelmişti ne de söz söyler konuma.

Ordunun siyasi aktör olarak uzun yıllar Yunan demokrasisinde belirmesinde şüphesiz arkasındaki halk desteği de büyük önem taşımaktadır. Büyüyen

ekonomik sorunlar ve çözülemeyen siyasi krizlerden siyasi liderleri ve partileri sorumlu tutan halk, çoğu kez bu sebeple ordu yanında saf tutmuşlardır.

Halkı cunta ile aynı safta görmek doğru olmasa da, ordunun Yunan demokrasisinde yarattığı gölgede bu etki göz ardı edilmemesi gereken bir bilgidir.

Soğuk savaşın ağır ağır sonuna doğru yaklaşıldığı yıllarda, Yunanistan'ın yeniden NATO'nun askeri kanadına dönmesi de Yunan demokrasisi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Batı Bloku'nda Türkiye ile birlikte yer alan Yunanistan Soğuk Savaş döneminde her ne kadar hareketli yıllar geçirse de, başta Sovyet tehdidi olmak üzere pek çok siyasi çalkantıdan etkilenmemiştir.

İlerleyen zaman diliminde, Yunan demokrasisi aile siyasetini devam ettiren ve neredeyse yüz yıldır aynı soy isimle ülkeyi yöneten liderler ve derinleşen ekonomik ve siyasi krizlerden iyice bunalarak bir nevi "cuntasız" ancak mevcut siyasi aktörlerden arı bir yönetim arayışını giriştiler.

Yunan Demokrasisinin Metal Yorgunluğu ve SYRIZA

Metal yorgunluğu tabirinin bu alanda kullanılmasının ne kadar doğru ya da yanlış olduğu tabii olarak ucu açık bir konudur. Ancak belli bir süre kullanılan metal malzemenin kullanım alanı ve kullanım şekline bağlı olarak artık eski işlevini yapamayacağı kanaatine ulaşıldığında bir nevi emekliye ayırma, kenara çekme yöntemine "malzemenin metal yorgunluğu" adı verilir.

Yunan demokrasi tarihinde özellikle monarşinin tekrar kaldırıldığı 1973 yılı ve akabinde cunta yönetiminin bir daha gelmemek üzere Yunan demokrasisinin sırtından indiği 1974 yılından itibaren yaşanan siyasi krizler belli isimler üzerine yoğunlaşmıştır.

Özellikle yüzyıl başından itibaren Yunan tarihini ve demokrasisini şekillendiren olaylarda hemen hemen aynı soy isimler ya da karakterler ön plana çıkmaktadır. Yunan ulus bilincinin gelişmesinde ve "Megalo İdea" uğruna batı Anadolu'yu işgal girişiminde başlayan Yunan siyasi karakteri, hemen hemen yüzyılın tamamında hüküm sürmüş ve bugünlere gelmiştir.

Peki, Yunan demokrasisini bu denli çetin bir sınavdan geçiren unsurlar nelerdi ve her zaman bir kurtarıcı olarak karşılanıp, sonra büyük bir hezimetle uğurlanan her ne dense bir sonraki ya da iki sonraki seçimde tekrardan iktidar yapılan liderler Yunanistan için ne anlam ifade ediyordu? Bu noktada akraba liderlere bir bakmakta yarar vardır;

"Yunanistan ayrımcı olmayan ve babadan kalma unvanların az görüldüğü bir toplumdur. Buna rağmen önemli ölçüde yarı-verasete dayalı siyasal bir kastın yönetimindedir. Önde gelen siyasetçilerden Konstantinos Mitsotakis 1965 tarihli bir gazetede yayımlanan röportajında, 'liderlik ne bahşedilir nede miras kalır' demişti. Oysa babasıyla amcası parlamento üyesiydiler; kendisi de Elefterios Venizelos'un akrabasıydı. Elli yılı aşkın bir süredir parlamentoda yer alan Mitsotakis birkaç kabinede bakanlık yapmış, ayrıca 1990 ve 1993 arasında başbakanlık göre-

vini yürütmüştü. Kızı Dora Bakoyanni ise 2006-2009 yıllarında Yunanistan'da bir kadının o güne dek çıktığı en yüksek makama gelerek Kostas Karamanlis hükümetinde dışişleri bakanı olmuştu. Bundan önce de 2002-2006 arasında Atina'nın ilk kadın belediye başkanıydı. Erkek kardeşi Kyriakos da parlamento üyesidir. Bu verasetçi eğilimin başlıca örneği Yorgo Papandreu'dur. 2009 yılında başbakan oldu, daha önce de babası Andreas (1981-89, 1993-96) da aynı görevi yürütürken kendi de bakandı, aynı şekilde dedesi Yeorgios'un (1944-45, 1963-65) başbakanlık yaptığı kabinelerden sonuncusunda Andreas Papandreu'da bakan olmuştu. 1981'de Andreas Papandreu selefi, Yeni Demokrasi hükümeti başbakanı Yeorgios Rallis'ten görevi devraldı. Rallis'in hem büyükbabası (Dimitrios Rallis) hem dedesi (Yorgos Theotokas) başbakanlık yapmışlardı. Yorgo Papandreu 2009 yılında başbakan olunca bu görevi 50'li 60'lı ve 70'li yıllarda başbakan, 80'ler ve 90'larda da cumhurbaşkanı olan Konstantinos Karamanlis'in yeğeni Kostas Karamanlis'ten devralmıştı." (Clogg:238)

Monarşiyi kaldırmış olmasına rağmen, demokratik yollardan bir yüzyıl boyunca akraba bağı olan kişiler tarafından yönetilen Yunanistan'da bu durum giderek artan siyasi krizler ve ekonomik darboğazın da etkisi ile farklı bir yöne doğru evrilmeye başlamıştı. Yunanistan halkının ateşli bir şekilde savunduğu AB, dayattığı kamu paketleri ve kemer sıkma politikaları ile iyice başa dert olmaya başlamıştı.

2010-2015 dönemi arasına geldiğimizde, biriken tarihsel yüklerin de etkisi ile

daha önceki seçimlerde oyunu arttırmasına rağmen merkez partilerinin gücüne hiçbir surette ulaşamayan ve pek çok bileşenden oluşan SYRİZA artık gücünü iyice hissettirmeye başlamıştı.

Yunan demokrasi tarihi yeni bir sürece evriliyordu, radikal sol koalisyon olan SYRİZA 2015 yılının ocak ve eylül aylarında yapılan iki seçimde de birinci parti olmayı başarmış ve tek başına iktidarı az bir milletvekili sayısı ile kaçırmıştı. (<http://www.electionresources.org/gr>) SYRİZA'yı iktidara getiren etkenler üzerinde çokça durulmasına rağmen, bazı olayların üzerinde durmakta yarar vardır.

Yunan demokrasi kültürüne olan etkisi ile Ortodoks Hristiyanlığın belirgin ölçüde hayata ve siyasete olan yansımaları ve İncil üzerine yemin etmeyeceğini açıklayan ve yeminini de bu şekilde gerçekleştiren bir genel başkanın partisinin tüm partileri açık ara geride bırakarak lider olabilmesi ve Yunan demokrasisinin bunu da görmüş olması kayda değerdir.

Gelinen noktada;

- İlk askeri müdahalesini 1843 yılında gören Yunanistan'ın askeri krizlerinin bir türlü bitmek bilmemesi ve gerek top raklarını artırdığı Balkan savaşları gerekse küçük Asya felaketi sonrası yaşadığı krizlerin yine asker odaklı olması, diğer bir deyişle askerin her zaman demokrasi üzerinde bir gölge olarak durması ve cunta yönetimlerinin alışlageldik hale gelmesi,
- Özellikle 1950'li yıllardan itibaren artan köyden kente göç dalgası ve başta Atina, Selanik ve Girit adasının nüfusunun hızlı

bir şekilde artması,

- Yüzyıl başında nüfus mübadelesi ile artan nüfusu, artan şiddet olayları ve yoksulluk nedeniyle başta Kanada, Avustralya ve ABD olmak üzere pek çok ülkeye dış göç olarak dağılması ve bunun ekonomide yarattığı derin izler,
- II. Dünya Savaşı, iç savaş ve akabinde Soğuk Savaş'ın içinde bulunan Yunanistan'ın aileden gelme liderler tarafından dönemsel olarak yönetilmesi,
- Aileden gelme liderlerin dönemsel çözümlerinin Yunanistan halkının ve demokrasinin sorunlarına tam çözüm üretmemesi,
- Komşu ülke Türkiye ile başta Kıbrıs ve Ege sorunu olmak üzere bir türlü sona ermeyen sorunların başta askeri yatırım ve harcamalar olmak üzere ülke ekonomisine ciddi yük getirecek bir boyuta ulaşması,
- Merkez sağ ve merkez sol partilerin her ne kadar liderleri değişse de anlayışları değişmediği için halkta bir bıkkınlık yaratması,

Bu ve buna benzer pek çok sebep, Yunan demokrasininin bir nevi metal yorgunluğuna uğramasına sebep olmuş ve bu durumda başta merkez sol PASOK olmak üzere köklü partilerin ciddi oy kayıplarına uğramasına yol açmıştır.

Bugün Yunanistan demokrasisi, yoluna AB üyesi olarak SYRIZA liderliğindeki hükümetle devam etmektedir. Antik Yunan'dan bugüne gelişen ve değişen demokrasi eğrisinin bugünden sonra nasıl bir yol izleyeceği, eski köklü partilerin kendine çekidüzen vermesine, SYRIZA'nın içte birliğini korumakla birlikte ülkeye verdiği sözleri yerine getirmesine

ve AB'nin Yunanistan politikasının nasıl devam edeceğine bağlı gibi görünmektedir.

Demokrasinin doğduğu ve adını aldığı topraklar, geçen yüzyılda ciddi demokrasi krizleri yaşasa da bugün bölgenin demokratik ülkeleri arasında yer almaktadır.

Kaynakça

- 1) Akkoç, Aslıhan. Yunan Demokrasisinin Kavramsal Yönü ve Toplumsal Arka Planı. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:16. Sayı 1. Afyon. 2014
- 2) Clogg, Richard. (Çev.Dilek Şendil) Yunanistan'ın Kısa Tarihi. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. İstanbul. 2015
- 3) Gilson, Etienne. (Çev. İbrahim Agah Çubukçu) Şark Filozofları. İstanbul. 1962
- Gürel, Şükrü Sina. Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993). Ümit Yayıncılık. Ankara. 1993
- 4) Kışlalı, Ahmet Taner. Eski Yunan'da Demokrasi ve Demokratik Düşünce. Amme İdaresi Dergisi. Cilt: 17. Sayı: 1. Ankara. 1984
- 5) Köylü, Murat. Yunanistan'da Hükümet Bunalımları. 21. Yüzyıl Dergisi. İstanbul. Ekim 2009.
- 6) Tanilli, Server. Uygarlık Tarihi. Remzi Kitabevi. İstanbul. 2014.
- 7) <http://www.mfa.gr/turkey/tr/yunanistan-hakkinda/tarih-ve-kultur/tarih.html>
- 8) <http://www.electionresources.org/gr/vouli.php?election=2015>

Notlar

- 1) Bugün halen modern Yunanistan'da pek çok devlet dairesinin girişinde "kratos" ifadesi yazmaktadır.
- 2) Kadınlar, köleler ve aynı zamanda yabancılar da bu yönetim hakkından yani yönetime katılma hakkından mahrumdu, öyle ki Atina şehrinin yurttaşı olmak için orada doğmak ve Atina'lı soyundan gelmek gerekiyordu. Diğer

bir deyişle başka bir kentten gelip Atina'ya yerleşen kişi yönetici sınıfta yer alamayacağı gibi onun çocukları Atina'da doğular dahi bu hakkı elde edemeyeceklerdi.

3) Peleponessos Savaşı olarak da bilinen ve Atina ve Sparta şehir devletlerinin öncülüğünde pek çok ada ve şehir devletinin karıştığı ve uzun yıllar süren bir savaştır. Tarihteki önemi ise; Tukidides'in yazmış olduğu savaş günlüklerinin incelenmesi neticesi Atina'lı komutan Perikles'in Siyasi Realizm'in ilk fikir babalarından kabul edilmesini sağlamasıdır.

4) Demokrasi yerine oligarşiyi savunan düşünürlerin sayısı hiç de az değildir, öyle ki Sokrates'in öğrencisi Platon dahi devlet adlı eserinde açıkça oligarşiden yana tavır almaktadır. Ancak bu durumları o dönem koşullarında irdelemekte tabii olarak yarar vardır.

5) Burada bahsi geçen şehir surlarının yıkılması ifadesi, Peloponessos savaşları neticesinde yenilen Atina'nın Sparta'nın barış şartlarından olan "Atina şehri etrafındaki şehir surlarının yıkılması ve tekrar yapılması" maddesine atıftır.

6) "Cumhuriyet genişleyince ölür" Montesquieu'nun sözü tam olarak böyledir.

7) İmparator Theodosius II döneminde İskenderiye şehrinde başlayan pagan karşıtı ayaklanma ve olaylarda İskenderiye felsefe okulu kapatılmış ve başta ünlü kadın filozof Hypetia olmak üzere pek çok filozof öldürülmüştür.

8) Osmanlı Devletine isyan ilk eden millet Sırp'lar'dır.

9) Yunanistan Krallığı kurulduğunda tahta kimin geçeceği hususu, dönemin büyük güçleri Rusya, İngiltere ve Fransa arasında tartışılmış ve bu üç ülkeden birinden olmayacağı karara bağlanmıştı, öyle ki; tahta geçen I.Otto Bavyera Dükü'nün oğlu yani bir Alman'dır.

10) Büyük ideal, büyük emel anlamlarına gelen bu kavram, Yunanistan'ın eski topraklarına sahip olması ve başkenti yeniden Konstantinopolis olacak şekilde kurulmasını amaçlamaktaydı. I. Dünya Savaşı sonrası küçük Asya'nın işgal edilmesinin sebebi de budur.

11) 28 Ekim 1940 günü, faşist İtalya'nın Atina büyükelçisinin getirdiği teslim olma mesajı aynı gün Meteksas yönetimi tarafından sert bir şekilde reddedilmiş olup bu gün (28 Ekim) halen Yunanistan'da OXI yani Hayır günü olarak kutlanır.

12) Yunanistan'ın II. Dünya Savaşı sonrası batı bloğunda yer alması daha öncede bahsi geçtiği üzere yüzdeler antlaşmasında İngiliz hegemonyasına verilmesinden kaynaklanmaktadır. Komşusu Türkiye ile birlikte NATO'ya alınan ve Sovyet bloğu karşısında yer alan Yunanistan bu misyonunu soğuk savaşın sonuna kadar sürdürmüştür.

13) Yunanistan AB'ye girdiğinde sanayi yok denecek kadar az, turizm geliri bugünkünün yanından bile geçmeyecek ölçüde yetersiz ve Köylü sınıf teknolojik imkanlardan yoksundu. Gayri safi milli hasıla bir ölçüde yüksek gösterilmişti. Nitekim bu yanlış düzenlemeler, bugün halen Yunanistan ekonomisinde bir yük olarak durmaktadır.

14) Yunanistan anıldığı üzere Türkiye ile birlikte batı bloğunda yer aldığı için NATO'ya aynı anda üye olmuşlardı. Ancak 1974 tarihinde Türkiye'nin Kıbrıs'a dönük müdahalesinde NATO'nun olaya tepki göstermemesi ve hatta Türkiye'den yana tavır koyması bahane edilerek Karamanlis yönetimi tarafından Yunanistan NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştı, tekrar dönüşü 1982 yılında Türkiye'nin vetoyu kaldırması ile gerçekleşmiştir.